

תוכנית לימודים בגאוגרפיה לכיתה ו' - הארץ לאזוריה + ירושלים בירת ישראל

הערה: סימונים באפור בתכנית להלן – הצעות לנושאים להרחבה

פרוט התכנית על פי פרקים

1. מבוא (1 ש')

מטרות:

התלמידים:

- יבחינו בין גבול טבעי, גבול פוליטי, גבולות בין אזורים
- ידעו למקם את ישראל במפת העולם ומפת המזרח התיכון
- יכירו את המושג "תבחין"

פרקי לימוד	מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות	דוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	מושגים	הערות והמלצות
מבוא (1 ש')	<ul style="list-style-type: none"> • חיבור לתכנית כיתה ה' – מאזור הים התיכון וארצות המזרח התיכון למדינת ישראל • מיקומה של ישראל וגבולותיה	-	גבול, קנה מידה מפה פיסית מפה מדינית תבחין	<ul style="list-style-type: none"> - פתיחה לנושא הלימוד – חיבור בין מיומנויות כיתה ה' ומושגי מרחב שנרכשו בכיתה ה' לתכנית הנוכחית. - רצוי לפתוח בפעילות חווייתית

התכנית מתווה מושגים שיש לשלבם בתהליך הלמידה ובחומרי הלימוד. יחד עם זאת, בבסיס רציונאל התכנית עומדת התפיסה שמושגים מתעדכנים מעת לעת, לשיח המקצועי חודרים מושגים חדשים, טכנולוגיות חדשות ותפיסות חדשות. לפיכך רשימת המושגים נכונה לזמן הוצאה לאור של התכנית, אך יש להתעדכן במושגים החדשים בתהליך ההוראה.

מטרות

התלמידים:

- יבינו מהם תבחינים לאיזור (zoning) ושעל פי תבחינים שונים תהיינה חלוקות אזוריות שונות
- יכירו את המבנה הפיסי של ארץ ישראל
- יזהו את רצועות האורך של ישראל – מישור החוף, שדרת ההר, בקע ים המלח
- יזהו את הקשר בין מושגי אקלים בסיסיים לבין חלוקת ישראל לאזורי אקלים
- יכירו הכרות ראשונית את מקורות המים של ישראל ויבינו כיצד תפוצתם מאפשרת חלוקת הארץ לאזורי מזרע ושימון/ אזורים בהם המים במחסור
- יסיקו לגבי הקשר בין תבחינים פיסיים לבין הדגם היישובי וצפיפות אוכלוסייה
- יכירו מושגי יסוד בכלכלת ישראל – תחבורה, חקלאות, תעשייה, תיירות
- יבינו את הקשר בין הדגם היישובי וצפיפות האוכלוסייה לבין מיקום תשתיות ענפי הכלכלה העיקריים
- יכירו את חלוקת הארץ לאזורי משנה וידעו למקם אותם על המפה

פרקי לימוד	מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות	דוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	מושגים	הערות והמלצות
2.1 תבחינים לחלוקת הארץ לאזורים – פתיח (1 ש')	<ul style="list-style-type: none"> • אזור וגבול – מהות המושגים • "התבוננות גאוגרפית"² ככלי לניתוח מרחבי • דרכים שונות לחלוקת הארץ לאזורי משנה 	<ul style="list-style-type: none"> - הצגת "שאלות הגאוגרף"¹ - זיהוי ומיון של סוגי תבחינים - זיהוי מידע מסוגות שונות של טקסטים (תמונות, מפות, טבלאות ותרשימים) על מגוון הנופים הטבעיים והקשרים ביניהם. 	גבול אזור, תבחינים פיסיים, תבחינים אנושיים	- על מנת להבין מהו תבחין לחלוקה וכיצד כל תבחין יביא לחלוקה אזורית שונה – מומלץ להתחיל מהמוכר והידוע. דוגמאות לפעילות פותחת – חלוקת בית הספר / שכונת המגורים על גבי תרשים לאזורים שונים על פי קריטריונים שונים
2.2 חלוקה על פי תבליט (3 ש)				

¹ "שאלות הגאוגרף" הבוחנות את טיב מערכת יחסי אדם – סביבה הינן הבסיס לאופן חקירת הארץ לאזוריה בתכנית הלימודים לכיתה ו'. להרחבה ראו רציונאל התוכנית.

<p>- עבודה עם מפת תבליט (מודל, לא מפה מקוונת). - יצירת מודל התבליט מחומרים שונים (פלסטלינה, קרטון ועוד) - מעקב עם האצבע לאורך חתכים שונים (חתך רוחב מהים לים המלח, לאורך שדרת ההר). - חילוץ נקודות גובה ממפת ישראל הפיסיית לנקודות משמעותיות (חרמון, ירושלים, מצפה רמון, תל אביב..)</p> <p>- לכיתות מתקדמות (אופציונאלי) מאפייני הגובה וטווחי הגובה בכל רצועה – האם אחידים? שינוי לאורך הבקע מהחולה, ירידה לכנרת, ירידה לים המלח ועלייה חזרה עד גובה פני הים במפרץ אילת</p> <p>- התמקדות בגובה ביותר (החרמון) ובנמוך ביותר (ים המלח) (נקודות גובה כגובה מוחלט מעל פני הים). לציין שים המלח הנמוך ביותר מבחינה עולמית, החרמון הר בגובה בינוני (להשוות לפסגות גבוהות בעולם). מה ההפרש ביניהם (גובה יחסי) (סך משרע הגובה בישראל). גובה משתנה - כגון מפלס (הכנרת, השתנות שנתית, ים המלח ירידה מתמשכת – המקום הנמוך בעולם מתנמך והולך)</p> <p>- קריאת חתכי גובה שונים - יצירת חתכי גובה בצורה מקוונת - למתקדמים: ב Google Earth "מצב טיסה" ניתן לטוס מעל מקומות וכך להבין את השתנות מימד הגובה</p>	<p>תבליט מפת תבליט</p> <p>הר, רכס הרים רמה מישור, עמק</p> <p>גובה פני הים שדרת ההר בקע ים המלח מישור החוף משרע גובה גובה מוחלט וגובה יחסי חתך גובה</p>	<p>- התנסות: מפת תבליט, מימד הגובה. - הכרות עם נקודות גובה משמעותיות בישראל (היכן הכי גבוה? היכן הכי נמוך?) - למידה פעילה ושיתופית – הכנת מפת תבליט - שימוש במיומנויות קריאת מפה: הוצאת נקודות גובה ממפת ישראל הפיסיית (הר תבור, הכרמל, תל אביב, ירושלים, מצפה רמון, עיר המגורים של התלמיד) - הכרות עם ייצוגי מידע שונים של גובה: נקודות גובה, מפה פיסיית מפת תבליט, גרף גבהים</p> <p>- הבחנה בקיומן של שלוש רצועות האורך בתבליט וחלוקתן המשנית. - פיתוח מיומנויות גאוגרפיות מרחביות: קריאת חתך גובה יצירת חתך גובה</p> <p>- השוואה בין רצועות האורך השונות על פי מאפייני התבליט</p>	<ul style="list-style-type: none"> • מושגי יסוד של גובה ותבליט <ul style="list-style-type: none"> • חלוקה לרצועות האורך: מישור החוף, שדרת ההר, בקע ים המלח • הכרות עם חתך גובה (חתכים מאפייניים) 	<p>השתנות מימד הגובה במפת תבליט</p> <p>רצועות האורך בישראל ומאפייני התבליט והנוף שלהן</p> <p>2.3 חלוקה על פי אקלים ומים</p>
<p>- בחינת אזורי הארץ על פי אקלים ומים מאפשרת מספר אפשרויות לחלוקה לאזורים:</p>				

<p>- חלוקה על פי משקעים לאזורים לחים ואזורים צחיחים</p> <p>- חלוקה על פי טמפרטורות</p> <p>- חלוקה על פי זמינות המים בישראל</p> <p>- הכרות עם אזורי האקלים בישראל תאפשר ליצור את הקשר בין התבחינים הנ"ל לחלוקה.</p> <p>- מומלץ להדגיש כי תבחינים אלו יוצרים חלוקה שונה מהחלוקה לרצועות אורך על פי התבליט בלבד.</p> <p>- שימוש במפה אינטראקטיבית של תחנות מדידת גשם- כולל נתונים שנתיים, השוואתיים, שעתיים, לדוגמא: http://www.water.gov.il/Hebrew/Professiona-InfoAndData/Pages/rainmap.aspx</p> <p>- מעקב אחרי תחזית מזג האוויר בחדשות במשך מספר ימים והשוואת טמפרטורה/ גשם בין אזורי הארץ השונים</p> <p>- הצבת מד טמפרטורה בחצר בית הספר ורישום התנודה היומית</p>	<p>אקלים משקעים: גשם, ברד, שלג, טל מפת גשם בישראל (קו שווה גשם), מדידת גשם, גבול 200 מ"מ (גבול הצחיחות)</p> <p>מעלות צלסיוס קרה שרב טמפרטורת מקסימום ומינימום טמפרטורה ממוצעת לחודש החם והקר מפות טמפרטורה</p> <p>קלימוגרף אזורי אקלים בישראל: אקלים ים תיכוני אקלים צחיח למחצה (ערבתי)</p>	<p>- הסקה – לגבי הקשר בין משקעים לבין קביעת גבול בין אזורי אקלים (בשונה מהרציונאל לחלוקת רצועות האורך של ישראל)</p> <p>- השוואה והסקה: מפת טמפרטורה בישראל – על פי מפה זו תבצע חלוקה שונה לאזורים ראשיים בישראל. בחינת הקשר בין חלוקה על פי טמפרטורה לחלוקה על פי המשקעים</p> <p>- ייצוג המידע בדרכים מגוונות: מפות, גרפים, תרשימים, חילוף מידע מאתרי מידע</p> <p>- השוואת מאפייני אזורי האקלים הראשיים: טמפרטורה/משקעים/ צומח</p> <p>- יצירת קשרים בין התבחינים</p>	<p>מושגי היסוד</p> <p>תפרוסת המשקעים של ישראל</p> <p>קו 200 מ"מ כגבול (דינמי) בין מזרע לשימון/ גבול הצחיחות</p> <p>מושגי היסוד</p> <p>תפרוסת טמפרטורות</p> <p>מאפייני אזורי האקלים הראשיים של ישראל – אקלים ים התיכוני/ אקלים צחיח למחצה (ערבתי) / אקלים מדברי צחיח</p> <p>חלוקת הארץ לשלושה אזורי אקלים</p>	<p>(6 ש)</p> <p>2.3.1 אקלים באזורי ישראל (3 ש)</p> <p>משקעים בישראל</p> <p>טמפרטורה בישראל</p> <p>אזורי אקלים בישראל</p>
---	--	--	--	---

<p>- המים בישראל ילמדו בהתייחסות אזורית. יש לקשור בין מאפייני משק המים בישראל לשונות בין אזורי הארץ</p> <p>- מפת האקוות ומפעלי המים העיקריים של ישראל באתר רשות המים: http://www.water.gov.il/hebrew/Pages/home.aspx</p> <p>- נתוני אגן הכנרת, ספיקות נחלים, אגן ים המלח כולל מפלסים, מדידות יומיות תחת הלשונית "מקורות מים" באתר רשות המים http://www.water.gov.il/Hebrew/WaterResources/Pages/default.aspx</p>	<p>מחזור המים מים עיליים, מי תהום אקווה אקוויקלוד מעיין באר אגן הקוות</p> <p>התפלה השבה מי קולחין מים מושבים מוביל ארצי</p>	<p>השונים (טמפרטורה, משקעים)</p> <p>- ניתוח והסקה: קריאת קלימוגרף וניתוחו</p> <p>- ייצוג המידע בדרכים מגוונות: מפות, גרפים, תרשימים, חילוץ מידע מאתרי מידע</p> <p>- השוואה והסקה: הבנת הקשר בין מאפייני האקלים שנלמדו לזמינות המים באזורי הארץ השונים</p> <p>- ייצוג המידע בדרכים מגוונות: בעזרת טבלאות וגרפים (מים לצריכה ביתית, לחקלאות ולתעשייה) להכרות עם נתוני צריכת המים בישראל</p> <p>- פיתוח אחריות סביבתית והבנת השפעת האדם על מאזן המים/ זמינות המים / ואיכות המים בישראל</p>	<p>מושגי יסוד</p> <p>אקוות ראשיות בישראל</p> <p>זמינות מקורות המים בישראל כתבחין לחלוקה אזורית – אבחנה בין ארץ מזרע ושימון, אבחנה בין אזורים לחים לאזורים צחיחים/ הקבלה בין אזורי אקלים לאזורי זמינות המים בישראל</p> <p>מערכת המים בישראל (הכרות כללית): הכנרת והמוביל הארצי, מתקני התפלה, מים מושבים</p> <p>צרכני המים בישראל - צריכה ביתית, חקלאות תעשייה</p> <p>השפעות האדם על מאזן המים ואיכות המים של הנחלים ואגני ההקוות הגדולים – הקשרים סביבתיים</p>	<p>2.3.2 המים באזורי ישראל – (3 ש)</p> <p>מחזור המים - מים עיליים ומי תהום</p> <p>זמינות מקורות המים בישראל</p>
--	---	---	---	--

<p>- החלוקה לאזורים בישראל על פי דגם כלכלי – יישובי יכולה להתבצע בדרכים שונות: - על פי החלוקה לאזורים צפופי אוכלוסייה ודלילי אוכלוסייה - על פי חלוקה לאזורים עירוניים ואזורים כפריים - חלוקה על פי אזורים מנהליים בישראל - על פי אזורי גלעין ושוליים</p>				<p>2.4 חלוקה על פי דגם יישובי - כלכלי בישראל - (6 ש)</p>
<p>נושא החלוקה לאזורים מנהליים תפקידו לאפשר הבנת קריאת מפות ונתונים רשמיים בהם הנתונים מקובצים על פי מחוזות ונפות. המטרה הינה הכרות בלבד ולא העמקה בנושא. מומלץ לערוך הכרות עם אתרי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס) ואתר המרכז למיפוי ישראל (מפ"י)</p>	<p>צפיפות אוכלוסייה מטרופולין נוף עירוני</p> <p>נוף כפרי</p> <p>מחוזות ונפות</p>	<p>- זיהוי רכיבים וקשרים בין מושגים גאוגרפיים – מספר תושבים, תפוסת וצפיפות אוכלוסין</p> <p>- זיהוי רכיבים וקשרים בין אזורים כפריים ומיקומם ובין חקלאות כענף כלכלי (הנושא העוקב)</p> <p>- השוואה בין תבחינים שונים לאזורי "צפון" "מרכז" "דרום"</p>	<ul style="list-style-type: none"> • תפוסת וצפיפות האוכלוסייה בישראל • ארבעת המטרופולינים בישראל - מיקומם והשפעתם על האזורים בהם הם נמצאים כמוקדי עסקים <ul style="list-style-type: none"> ○ תל אביב – מישור החוף המרכזי ○ ירושלים – שדרת ההר ○ חיפה – הר הכרמל ומישור החוף הצפוני ○ באר שבע - הנגב • תפוסת האזורים הכפריים בישראל • אזורים מנהליים בישראל – דגם החלוקה למחוזות ולנפות – <ul style="list-style-type: none"> ○ "צפון" (מחוז צפון ומחוז חיפה) ○ "מרכז" (מחוז מרכז, מחוז ת"א ומחוז ירושלים), ○ ו"דרום" (מחוז דרום). 	<p>2.4.1 אוכלוסייה ויישובים כ 4 ש'</p>
<p>- הכרות ראשונית בלבד עם ענפי הכלכלה. בפרק "האזור שלי" על פי מאפייני האזור יתעמקו במאפיינים הרלוונטיים (בעמקים לדוגמה ילמדו מאפייני חקלאות לעומק) - מיקוד במונחים "גלעין" ו"שוליים". גלעין כמרכז כובד הן של כמות אוכלוסייה, צפיפות אוכלוסייה, מרכז עסקים ארצי ובינלאומי, שוליים על פי מרחק מהגלעין, כיצד מעגלים הולכים ומתרחקים משתנים במאפייניהם</p>	<p>חקלאות תעשייה תיירות תחבורה גלעין ושוליים</p>	<p>- הסקת מסקנות ויצירת קשר בין תבחיני פיזור האוכלוסייה, מטרופולינים, מסחר, חקלאות ותעשייה (כבדה והיי טק) לבין גלעין ושוליים</p> <p>- הסקת מסקנות: דרכים שונות ומגוונות לחלוקת ארץ ישראל</p>	<ul style="list-style-type: none"> • הכרות עם ענפי הכלכלה העיקריים: חקלאות, תעשייה, תיירות, תחבורה • גלעין (ליבה) ושוליים (פרפריה) – מאפיינים יישוביים, חברתיים וכלכליים 	<p>2.4.2 ענפי כלכלה באזורי ישראל 2 ש'</p>

<p>- כל אחת משיטות החלוקה ניתנת לחלוקת משנה מפורטת. הדגש בשעור זה יהיה על חלוקת משנה של יחידות התבליט הראשיות (רצועות האורך), תוך הבנה שבעת החלוקה נוספים גם תבחינים נוספים (אקלים, כלכלה ועוד).</p> <p>- מומלץ להשתמש במשחקים שונים מהרשת למיקום אינטראקטיבי של אזורים ומקומות (למשל המשחק באתר קק"ל)</p>		<p>- מיזוג – הבנת הקשר בין תבחינים לבין התווית גבולות בין אזורים</p>	<ul style="list-style-type: none"> • חלוקה לאזורי משנה על פי מאפיינים עיקריים 	<p>2.5 אזורי משנה בישראל (1)</p>
--	--	--	--	---

3. מאפיינים ייחודיים של אזורי הארץ הראשיים (14 ש) מטרות

התלמידים:

- יכירו מאפיינים וסוגיות מרכזיות של אזוריה הראשיים של ישראל
- יישמו תבחינים שונים שנלמדו דרך התבוננות בסוגיה מרכזית על אזורי הארץ הראשיים
- ינתחו סוגיות יחסי אדם-סביבה בדרך של שאילת שאלות
- יתנסו בפתרון בעיות בסוגיות אדם סביבה
- יסבירו את קשרי הגומלין בין תנאים פיסיים לתפוצת תופעות אנושיות באזורי הארץ הראשיים

הערות והמלצות	מושגים	דוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחישיבה	מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות	פרקי לימוד
<p>- אפשרות בחירה לצמצם שעות לימוד לאזור הראשי בו נמצא "האזור שלי" – ולהרחיב אזורים ראשיים אחרים</p> <p>- מומלץ לאפיין את שימושי הקרקע המתחרים זה מול זה – למשל דרישה גוברת למגורים – כרסום בשטחי חקלאות ושטחים פתוחים; מיקום תעשיות – איום על האקוויפר; פיתוח חופי רחצה ותשתיות צמודות לקו החוף (תעשייה, נמלים וכו') – פגיעה באזור ההטלה של צבי ים</p>	<p>שימושי קרקע קונפליקטים על שימושי קרקע פרבור זחילה עירונית</p>	<p>- זיהוי רכיבים וקשרים - הבנת הקשר המרחבי בין גורמים שונים (הים, ההר, מישור החוף)</p> <p>- ניתוח תפרוסות של שימושי קרקע בעזרת מפות, גרפים ותרשימים.</p> <p>- העלאת מגוון נקודות מבט בנושא תחרות על שימושי הקרקע</p>	<ul style="list-style-type: none"> • מישור החוף בין הים לבין ההר התורמים לעיצוב • תמורות בשימושי הקרקע והתחרות ביניהם <ul style="list-style-type: none"> ○ מעבודת האדמה, לשרותים ותעשייה ○ פיתוח מול שימור הסביבה ○ מגורים ואוכלוסייה – מטרופולין "גדרה עד חדרה" • חלוקה לאזורי משנה של מישור החוף: מישור 	<p>3.1 מישור החוף- תחרות על שימושי הקרקע (3 ש)</p>

<p>- עבודה קבוצתית - יצירת רשימת הצעות לשיפור/מיתון הקונפליקטים של שימושי הקרקע</p> <p>- הצגת התוצרים בדרכים יצירתיות ומגוונות</p>		<p>דרך הצגתם של קונפליקטים</p> <ul style="list-style-type: none"> - הפקת מידע באמצעות מפת שימושי קרקע - ניתוח השוואתי בין אזורים שונים בתוך מישור החוף - זיהוי רכיבים וקשרים: אפיון הקשרים בין נתונים פיסיים לבין תפוסת של תופעה אנושית (למשל מיקום נמלים); אפיון הקשרים בין תופעות טבע והשפעת האדם - העלאת מגוון נקודות מבט (הצעות לשיפור/ למיתון קונפליקטים; מדוע תפוצת תופעה מסוימת הינה כפי שהינה) ובחינתן באופן ביקורתי - הבניית אחריות סביבתית – בחינת השלכות של התערבות האדם בתהליכים טבעיים - ייצוג המידע בדרכים מגוונות (למשל – תרשים זרימה של שרשרת השפעות גומליון) 	<p>החוף הצפוני, השרון ומישור החוף הדרומי</p> <ul style="list-style-type: none"> • פתרונות אפשריים למיתון הקונפליקטים במישור החוף (כגון עידוד תחבורה ציבורית, תמריצים לתעסוקה בפריפריה) • נמלים במישור החוף בעבר (סיבות למיקום) ובהווה (השפעה על עורף החוף) • נסיגת מצוק הכורכר בשרון – תנאים פיסיים והשפעת האדם 	
<p>- בנושא הנגב כחצר אחורית מומלץ להתייחס לעובדה כי בשל אוכלוסייה דלילה וריחוק – משיכת מפגעים (שטחי אש, מטמנות, תעשיות כבדות)</p> <p>- בנושא פיתוח הנגב והתמודדות עם תנאי המדבר מומלץ להתייחס לנושאים: בן גוריון בשדה בוקר, באר שבע כ"עיר גנים", הקמת ערי הפיתוח והתמודדותן לאורך שנים, מהלכי פיתוח במאה ה-21 – עיר הבה"דים, קריות היי טק, מצפה רמון כעיר תיירות מדברית</p>	<p>שטפונות בורות מים צומח מדברי</p> <p>בדוים</p> <p>NIMBY</p>	<ul style="list-style-type: none"> - השוואת תבחינים בין הנגב לאזורים אחרים – שטח הנגב, צפיפות האוכלוסייה, שטח שמורות טבע - זיהוי רכיבים וקשרים: אפיון הקשרים בין הנתונים הפיסיים לבין תפוסת מאפייני האוכלוסייה והיישובים - ניסוח טיעון מורכב (הכולל כמה טיעוני משנה) העוסק בסיבות להיותו של הנגב "חצר אחורית" 	<ul style="list-style-type: none"> • האקלים כמעצב המרחב -מאפייני האקלים של הנגב • נופים מדבריים • מאפייני האוכלוסייה ויישובים • דרכי התמודדות עם תנאי מדבר • חלוקה לאזורי משנה של הנגב • הנגב כ"חצר אחורית" • פיתוח הנגב מחזון בן גוריון ועד עיר הבה"דים 	<p>3.2 נגב – יחסי מדבר ואדם (4 ש)</p>

		<p>- קבלת החלטות: העלאת חלופות ובחינתן באופן ביקורתי – אסטרטגיות לפיתוח הנגב</p>		
<p>- הבנת הקשר בין פעולות במעלה אגן ים המלח לירידת המפלס ולתגובת שרשרת סביבתית (התחברות לאחר של נחלים, תופעת הבולענים, הסטת מעיינות, פגיעה במערכת האקולוגית, עצירת פיתוח); פעילות מפעלי ים המלח ותגובת השרשרת הנוצרת (תרומה לירידת המפלס באגן הצפוני, עליית מפלס בריכה מספר 5, פגיעה במלונות, כריית חומר ואדי במניפות הנחלים, זיהום אויר) - ייבוש החולה – תגובת השרשרת הסביבתית – ההחלטה על הצפה מחדש ותגובת המערכת האקולוגית להצפה זו הינה דוגמה מיוחדת לאופן בו התערבות האדם משפיעה על המערכת האקולוגית (באופן שאיננו יכולים לצפות אותו מראש), כמו גם על שינוי לאורך זמן בתפיסות סביבתיות.</p>	<p>קו שבר גאולוגי שבר תזוזה אופקי ימת הלשון מעיינות העתק ציר נדידה פרודור אקולוגי</p>	<p>- הבנת הקשר המרחבי בין גורמים שונים: הגיאולוגיה של הבקע והשפעתה על פיזורן המרחבי של תופעות גאוגרפיות שונות</p> <p>- זיהוי רכיבים וקשרים, סיבה ותוצאה: זיהוי שרשרת התגובות הסביבתיות באזור ים המלח</p> <p>- הבניית אחריות סביבתית – מעשי האדם בעבר ובהווה משפיעים על המערכת האקולוגית בהווה ובעתיד (ים המלח, עמק החולה)</p> <p>- פיתוח חשיבה ביקורתית בהקשר של דילמות סביבתיות ומוסריות</p>	<ul style="list-style-type: none"> • הגאולוגיה של בקע ים המלח • תופעות לאורך הבקע: ציר גבול, ציר נדידה, פרודור אקולוגי; המקום הנמוך בעולם • חלוקה לאזורי משנה של בקע ים המלח: בקעת כנרת, בקעת הירדן וים המלח, ערבה • תגובת שרשרת סביבתית בים המלח • ייבושה של ימת החולה והצפתה מחדש 	<p>3.3 בקע ים המלח – הבקע כשבר גאולוגי והשפעותיו (4 ש)</p>
<p>- אחת הדוגמאות למסורתיות היא עלייה לקברי צדיקים. מחד, תופעה עתיקה ומסורתית, אך מאידך תופעה מתפתחת הכוללת קהלים חדשים ורחבים, "קידוש" אתרים ופיתוחם כאתרי ביקור, תפילה ובקשת ברכה.</p> <p>- שריפות יער וחורש הינן תופעה המחייבת התמודדות מתמדת באזור ההר. דרך נושא השריפות ניתן לראות שינוי תפיסתי בייעור בישראל בעשורים האחרונים (מעבר ממחטניים לעצי חורש), ניתן לדון גם במשמעות האקולוגית של שריפות ודרכי התמודדות</p>	<p>מורשת חקלאות מדרגות חקלאות בעל חקלאות שלחין דרוזים צ'רקסים</p>	<p>- הבנת הקשר המרחבי בין גורמים שונים: מבנה ונוף בשדרת ההר המשפיעים על דגם התיישבות</p> <p>- ניתוח השוואתי – חקלאות מסורתית מול חקלאות מודרנית, יתרונות וחסרונות באזור ההר</p> <p>- הבניית אחריות סביבתית – גורמים אנושיים לשריפות יער והשפעותיהן</p>	<ul style="list-style-type: none"> • השפעות המבנה הפיסי על נגישות ועל דגם ההתיישבות בעבר ובהווה • אזור ההר כפסיפס של תרבויות – כפרים ערביים, דרוזים, צ'רקסים, יישובים יהודיים • חקלאות מסורתית כדגם לביטוי מסורתיות ומורשת באזור ההר • חלוקה לאזורי משנה של שדרת ההר: גליל (עליון ותחתון), יהודה ושומרון • קברי צדיקים וקדושה בגליל • שריפות יער וחורש 	<p>3.4 שדרת ההר - מסורתיות ומורשת (3 ש)</p>

4. "האזור שלי" – (18 ש)

נושא זה שונה באופן הצגתו היות שתלמידים באזורים שונים ילמדו על אזור מגוריהם. בטבלה להלן מופיעה תת-חלוקה מומלצת של שעות הוראה ומהלך הלימוד, בגישה הרגיונאלית הקלאסית – תאור המבנה, אקלים, דמוגרפיה, כלכלה, סביבה וכן הלאה, אך מורה יכול לבחור ללמד פרק זה אחרת למשל **להתחיל מהסוגיה המרכזית** ודרכה לבחון את כל היבטי האזור, לעבוד בשיטות של למידה בדרך החקר והוראת עמיתים, שילוב רב יותר של הוראה חוץ כיתתית ועוד - יש להשאיר למורה חופש פעולה.

שיטת עבודה :

- בחינת כל אזור תחל במיקומו וקישורו לאזורי-העל שנלמדו
- בחינת "האזור שלי" תערך בעזרת סוגיה מאפיינת ומרכזית – סוגיה זו תקושר לכלל המאפיינים הפיסיים, האנושיים, ההסטוריים, הכלכליים והסביבתיים.
- מושגים בנושא מאפיינים יישוביים וכלכליים (אשר לא נלמדו בפרק "ארץ ישראל ואזוריה הראשיים") ובנושאים היסטוריים ילמדו בהקשר למאפייני "האזור שלי". למשל – באזור העמקים יילמדו מושגים הקשורים לחקלאות, באזור הנגב יורחבו מושגים הקשורים למאפיינים גיאוגרפיים והיסטוריים של ההתיישבות בנגב, ומושגים בנושא תעשייה כבדה ומחצבים בעוד באזור מישור החוף המרכזי ניתן להרחיב מושגים בנושא תחבורה.
- פרק "האזור שלי" לא יופיע בספר הלימוד. יש צורך למורה שיפרט את המתודולוגיה ואת ההצעות להוראת אזורי הארץ השונים.
- **יוקם אתר אינטרנט נלווה לספר הלימוד (האתר יוקם ויתוחזק) ע"י** מפתחי חומרי הלימוד, שירכז חומרי בסיס לכלל האזורים, ויכלול מפות, קישור לאתרי GIS להצבת מפות בשכבות אחת על גבי השניה, נתונים שונים ברמה ארצית מהם ניתן לגזור נתונים ל"אזור שלי" (דמוגרפיה, תעסוקה, כלכלה, מסחר); קישור לאתרי אינטרנט המרכזים נתונים כגון הלמ"ס (קישור לטבלאות ייעודיות). **האתר ירכז גם חומרים ייעודיים לכל אזור בנפרד. כמו כן יכלול אתר פורום מורים לשיתוף מידע.**
- מומלץ לקיים שעור מתודולוגי - הכרות עם חומרי הלמידה ושיטות הלמידה כגון אתר האינטרנט שירכז את החומרים, טבלאות של נתוני אוכלוסיה, נתוני גשם וטמפ' ארציים, מפות מקוונות ומערכות GIS מקוונות, ועוד, כמו גם הכרות עם אתרים העוסקים בבעיות סביבה ואקטיביזם סביבתי.
- רצוי שהלמידה תתבסס ככל שניתן על למידה בדרך החקר ועל למידת עמיתים.
- הלמידה תתבסס ככל הניתן על **נושאים אקטואליים** המתרחשים באזור הנלמד. לדוגמה – במישור החוף הדרומי סוגיה מרכזית בשנת 2011 הייתה המאבק נגד הקמת כפר הנופש פלמחים. דרך סוגיה זו ניתן היה ללמוד את כלל מאפייני האזור – כמו גם למצוא שלל חומרים ברשת האינטרנט לעמדות השונות בסוגיה. דוגמאות לנושאים אקטואליים: מפעל מזהם, מהלך שיקום נחל, פיתוח תשתית תחבורתית משמעותית (רכבת, רכבת קלה,

כביש אגרה, מנהרות או גשרים), פיתוח פארק מטרופוליטאני (פארק אריאל שרון, פארק הקישון, פארק נחל פולג), מאבק סביבתי לחוף ים, מאבק על חולות, או פיתוח באתר רגיש (עמק סוגון לדוגמה). כמו כן מומלץ לשלב סוגיות ספציפיות מהסביבה הקרובה למגורי התלמיד.

- רצוי שהלמידה תשלב לפחות יום סיור אחד להכרות עם הסוגיות הנלמדות באזור הנחקר.
- בחינת כל אזור תכלול חלוקתו לאזורי משנה על פי תבחינים שנלמדו ומיקום אלמנטים גאוגרפיים עיקריים (נחלים עיקריים, ערים, יישובים, הרים) (יכול להוות תרגיל/ כיתה/ בית/ עצמאי/ סיכום)

פרק 4. "האזור שלי" – פירוט חלוקה לשעות והצעות למוקדי הוראה ונושאים מרכזיים
מטרות לפרק "האזור שלי" – פירוט חלוקה לשעות והצעות למוקדי הוראה ונושאים מרכזיים

התלמידים:

- יכירו לעומק את אזור מגוריהם
- יישמו תבחינים שונים שנלמדו דרך התבוננות בסוגיה מרכזית
- יכירו סוגיות יחסי אדם-סביבה בדרך של שאילת שאלות
- יקשרו נושאים אקטואליים ללמידה בדרך החקר באזורם

פרקי לימוד	הצעות למוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות
4.1 מיקום וגבולות (ש2)	<ul style="list-style-type: none"> • מיקום "האזור שלי" על גבי מפת ישראל • זיהוי גבולות האזור על פי התבחינים השונים שנלמדו • מיקום "האזור שלי" באזורים הראשיים
4.2 מאפייני האזור (ש12)	<ul style="list-style-type: none"> • אפיון האזור במדדים כמותיים ובני מדידה מתוך מפות, טבלאות וגרפים מאתר האינטרנט של התוכנית בנושאי: תבליט, טמפרטורות, דגם משקעים, קרקע ומסלע, כיסוי צומח, מים וזמינותם (נחלים עיקריים, מעיינות, מפעלי מים מרכזיים) • הגדרת "האזור שלי" מבחינת משרע בנתוני התבחינים הפיסיים למשל – הגובה באזור שלי נע בין 50-500 מטר. על בסיס תבחין הגובה ניתן לחלקו לאזורי משנה ברורים; כמות המשקעים הממוצעת השנתית נעה בין 400-600 מ"מ גשם בתחנות המדידה השונות באזור שלי – על כן האזור שלי שייך לאזור הים

<p>תיכוני; וכן הלאה</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • "האזור שלי" מבחינת אוכלוסייה והתיישבות: יישובים צורתם וגודלם, מהו הרכב האוכלוסייה (אוכלוסייה הומוגנית או הטרוגנית, קבוצות מיעוט באוכלוסייה ומאפייניהן, עדות ודתות) • התמקדות בעיר מרכזית באזור שלי – מאפייניה וכוח השפעתה על האזור • מורשת ותרבות- מאפייני ההתיישבות, נופי מורשת, אתרי מורשת, סיפורי מורשת 	<p>4.2.2 מאפייני "האזור שלי" מבחינה היסטורית תרבותית ואנושית (3 ש')</p>
<ul style="list-style-type: none"> • חקלאות – אופי החקלאות והגידולים החקלאיים – יצירת הקשר בין מאפיינים פיסיים (אקלים, זמינות מים וסוג הקרקע) לבין אופייה של החקלאות באזור שלי; איומים על החקלאות • תעשייה – מפעלים מיוחדים שמאפיינים את "האזור שלי" • תיירות - אתרי ביקור משמעותיים כגון שמורות טבע, גנים לאומיים, פארקים, יערות, מסלולי טיול, אטרקציות של תיירות דתית / תרבותית (התמקדות במאפיין מרכזי) • תחבורה - מאפיין ייחודי של תחבורה ונגישות באזור שלי (נתיבי תנועה מאפיינים, יוממות אל או מ"האזור שלי", יישובי שינה) • מאפיין כלכלי מייצג לאזור שלי (למשל: חקלאי, תעשייתי, עירוני, ליבה מסחרית) 	<p>4.2.3 מאפייני הכלכלה באזור שלי (4 ש')</p>
<ul style="list-style-type: none"> • ייחודיות סביבתית (בתי גידול מאפיינים או מיוחדים) • איומים או אתגרים סביבתיים (מפעל מזדה, נחל בשיקום, זיהום אויר, אבק, כרייה וחציבה, מטמנות אשפה, מפעלי מיחזור או מהלכים עירוניים להפרדת פסולת, מועצה ירוקה/ בית ספר ירוק, מאבקים סביבתיים באזור שלי ועוד) 	<p>4.3.4 היבטים סביבתיים באזור שלי (2 ש')</p>
<ul style="list-style-type: none"> • מציאת הקשרים בין מאפיינים שונים בתוך האזור • סיווג מאפייני "האזור שלי" בגישת ההתבוננות הגאוגרפית³ ככלי וכתבנית לחקר יחסי הגומלין אדם-סביבה המאפשרת שאילת שאלות (כגון: מדוע תופעה מרחבית מסוימת קיימת? מדוע היא ממוקמת דווקא במקום זה? כיצד היא התפתחה? מה השפיע על דגם התפוצה שלה? מה יקרה אם נשנה אחד מגורמי ההשפעה?) • חלוקת "האזור שלי" לאזורי משנה על בסיס התבחינים השונים (למשל אזור הגליל – גליל עליון, גליל תחתון, גבעות אלונים שפרעם, בקעת בית הכרם) • הצצה מעבר לגבולות האזור לאזורים נושקים – השפעות זולגות 	<p>4.3.5 מיזוג מאפייני האזור (3 ש')</p>
<ul style="list-style-type: none"> • בחינת האזור דרך סוגיה מרכזית מאפיינת (רשימת ההצעות לסוגיות מופיעה להלן) 	<p>4.4 חקר האזור דרך סוגיה /</p>

³ הרחבה בקובץ רציונאל התוכנית. ראו איור 3 לפירוט ארבעת סוגי ההקשרים

חלוקה לאזורי משנה⁴ והצעות לסוגיות מרכזיות לכל אזור :

אזור ראשי	אזור משני	סוגיות מרכזיות	סוגיות מרכזיות - פירוט
בקע ים המלח ⁵	בקעת החולה	"עגורים כענף כלכלי"	שילוב תנאים טופוגרפיים, אקלימיים, הידרולוגיים שהביאו להתהוותה של ביצת החולה, תפקידה של החולה כמסנן לכנרת, הסיפור ההיסטורי של הייבוש, הכבול, חקלאות שלא צלחה, שמורת הטבע החולה (אמנת RAMSAR – ייחודיות בינלאומית), סוגיה – האם ניתן להשיב את הגלגל לאחור? אגמון החולה, חיבור לציר הנדידה שנלמד בפרק הקודם (בקע), העגורים – קונפליקט סביבתי עכשווי – מי יאכיל את העגורים? תיירות חורף
	בקעת כנרות	<ul style="list-style-type: none"> של מי הכנרת? הכנרת כמאגר מים ארצי 	<ul style="list-style-type: none"> התבוננות דרך סוגיה של "משאבים ציבוריים" וזכות הציבור לגישה חופשית לחופי הכנרת סוגיית המפלסים, איכות המים מול שימושים אחרים כגון חופי רחצה, לחצי פיתוח בחופים, תיירות
	בקעת הירדן וים המלח	ים המלח בגישה מערכתית	דוגמא קלסית של "אפקט הפרפר" כיצד בעיה סביבתית יוצרת שלל בעיות נוספות – השפעות ממעלה האגן - סכר דגניה וסכירת נחלי עבר הירדן – ירידת המפלס, בולענים, ניצול משאבים, סיפורו של מפעל האשלג (נובומיסקי), ייחודו של ים המלח, ים בינלאומי, "פלא עולם"?
	ערבה	התמודדות עם תנאי קיצון מביאה לחדשנות	חדשנות בחקלאות (גידולים מבכירים, התמודדות עם מים מליחים, המו"פים החקלאיים) חדשנות באנרגיה חלופית. התבוננות נוספת באזור זה - העיר אילת – ייחודיות וחשיבותה האסטרטגית למדינת ישראל
שדרת החר	גליל	פסיפס אנושי	אוכלוסייה הטרוגנית – בבחינת הסוגיה מדוע תפרוסת האוכלוסייה הינה כפי שהינה ניתן להגיע לכל התבחינים: בשל המבנה הפיסי - בעבר היישובים התרכזו בפסגות, חקלאות בעמקים הצרים, בעיות נגישות, האקלים והמבנה יוצרים דגם נחלים, יערות ושטחים פתוחים. מי היא האוכלוסייה (התמקדות בפסיפס בגיוון, צ'רקסים, דרוזים, בדווים כמו גם גיוון באוכלוסייה היהודית – כל מהלך לאומי של "פיזור אוכלוסייה" הביא אוכלוסייה שונה לגליל), מבנה כפר מסורתי לעומת מבנה של מצפה בגליל, זית בגליל – תפרוסת הזית ותעשיית הזית – חידוש ימיו כקדם. משבר החקלאות בגליל והמעבר לתיירות כפרית חקלאית. כרמיאל עיר בצמיחה – התמודדות של עיר פריפריאלית עם גלי העלייה.
	יהודה ושומרון	ארץ החר	חקלאות מדרגות, דרך היין, דרכים עתיקות והתוויתן ולעומת זאת הקושי בסלילת נתיבי תחבורה מודרניים באזור זה כגון הרכבת לירושלים, גיוון לאומי ודתי כתוצאה מסיבות היסטוריות בשדרת החר
	שפלת יהודה	ארץ המערות	אזור מעבר בין שדרת החר למישור החוף, המסלע הייחודי מהווה מפתח להבנה – מערות, מיעוט מים, מורשת

⁴ ישנן חלוקות שונות לאזורי משנה בישראל. צוות התכנית מציג הצעה אחת בטבלה. לדוגמא, ניתן לחלק את הנגב לאזורי משנה (בקעת באר שבע, הר הנגב, הרי אילת) אך צוות התכנית סבר שחלוקות מפורטות

יותר אינן מתאימות לרמת התלמידים בכיתה ו'

⁵ "בקע ים המלח" כולל את כל אזור הבקע מבקעת החולה ועד דרום הערבה, וקרובי כך על שם התופעה הדומיננטית

	כרמל ורמות מנשה	פיתוח בר קיימא	ריאה ירוקה, הגן הלאומי הגדול בארץ, מרחבים ביוספריים, התמודדות עם שריפות, שיתוף ציבור, חקלאות מקיימת, גן עדן לרכובי אופניים, צומח אופייני לאקלים הים תיכוני (קשר תבליט + אקלים = קרקע וצמחיה אופייניים) וגם חיים ביחד - בהאים, דרוזים, עיר מעורבת
מישור החוף	מישור החוף הצפוני	נמלים	נמלים עתיקים ונמלים מודרניים במישור החוף הצפוני (מהפיניקים עד סוגיות נמל חיפה), עכו
	השרון (תנינים עד ירקון)	התפתחות מטרופולין כזירת התרחשות	הדופק העירוני, בנייה לגובה, סוגיות של הסעת המונים ותחבורה ציבורית, פארקים מטרופוליטניים (פארק אריאל שרון כולל שיקום חירייה)
	מישור החוף הדרומי	מאזן החולות או מאזן הפיתוח	יחסי פיתוח מול שימור – כפרי נופש ומאבקים נגד הקמתם, שימור רכסי הכורכר, איומי זחילת המטרופולין דרומה
	הגולן	געשיות	געשיות הגולן הינה המפתח להבנתו – היותו רמה, הקניונים, ריבוי המים, מעיינות ונחלים זורמים, קרקע דשנה לחקלאות, שמורות טבע רבות, בזלת כחומר בנייה באתרים ארכיאולוגיים – במבנים "פשוטים" בזלת, במבנים מפוארים אבן מיובאת (למשל סוסיתא); ועוד – מאפייני האקלים הייחודיים של הגולן (והחרמון) - השפעתם על החקלאות
	נגב	איך הופכים חצר אחורית לחצר קדמית?	פריפריה, פזורות בדואיות, ריכוז מפגעים (מטמנות, פסולת מסוכנת, שטחי אש, תעשייה כבדה כריית מחצבים). דרך הסיפור של מטמנת דודאים אפשר להגיע לנושא של פסולת מוצקה והשינוע שלה (פסולת גוש דן מוטמנת צפונית לבאר שבע) – לעומת (חצר קדמית) עיר הבהד"ים – משיכת אוכלוסייה צעירה וחזקה לנגב, המטרופולין הרביעי באר שבע, ייחודיות גאולוגית (מכתשים). חזון ערי הפיתוח ועיירות על סף מפנה (מצפה רמון)
	עמקים	חקלאות אז והיום	ראשית הציונות וערך עבודת האדמה, מקומה של החקלאות במאה ה 21, שינוי פני הכפר (מעבר לפיתוח לא חקלאי, הרחבות, תיירות כפרית וחקלאית)

5. ירושלים בירת ישראל (10 ש)

פרק זה מאפשר לימוד העיר ירושלים בירת ישראל עיר בשונה מחקר אזור. השינוי בשדה החקירה מאפשר הדגמת לימוד ממוקד ומעמיק וירידה לפרטים. פרק זה מהווה את פרק הסיום ולכן יש לייחד זמן לסיכום הנושאים שנלמדו בכיתות ה' ו' והקשר ביניהם ולנושא שילמד בכיתה ז' "האדם וסביבתו כפר עולמי".

מטרות לפרק ירושלים בירת ישראל (10 שעות)

התלמידים:

- יכירו בערכה של ירושלים כעיר בירתה של ישראל
- יבינו את מיקומה הגיאוגרפי של ירושלים את יתרונותיו ומגבלותיו
- יבינו את ייחודה וחשיבותה של ירושלים בתולדות ישראל בעבר ובהווה
- יכירו בחשיבותה של ירושלים כסמל לאומי ואוניברסלי

פרקי לימוד	מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות	דוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	מושגים	ערות והמלצות
5.1 גורמי המיקום של ירושלים (1 ש)	<ul style="list-style-type: none"> • סיבות פיסייות - תבליט ונוף, מעיינות • סיבות היסטוריות – צומת דרכים עתיקות, מצב שלטוני ותפרוסת האוכלוסייה והשבטים 	<ul style="list-style-type: none"> - הבנת הקשר המרחבי בין גורמים שונים: גורמים פיסיים לאיתורה של ירושלים - הבנת הקשר בין ארועים היסטוריים לבין מאפיינים פיסיים בהקשר של גורמי מיקום לירושלים 	דרך ההר	<ul style="list-style-type: none"> - מומלץ להתחיל ללמד את הנושא כחודש לפני יום ירושלים ולסיים בסיום בסמוך ליום ירושלים - שימוש במושגי יסוד ובתבחינים שנלמדו ביחידות הקודמות - בסמוך ליום ירושלים מומלץ לשלב את הנושא עם תוכניות הלימוד במקצועות השונים - תנ"ך, מדע וטכנולוגיה (אדריכלות בעת העתיקה, מפעלי המים), מוזיקה (שירי ירושלים), ספרות (קטעי קריאה)
5.2 ציוני דרך מרכזיים להתפתחותה של ירושלים (2 ש)	<ul style="list-style-type: none"> • מהעיר היבוסית לעיר דוד • ירושלים בימי שלמה המלך – בניית בית המקדש ומפעלי המים, חורבן העיר והמקדש, גלות בבל • ימי בית שני וחורבן הבית • איליה קפיטולינה והתקופה הביזנטית • ממלכת הצלבנים, שלטון מוסלמי וע'ותמני • היציאה מן החומות 	<ul style="list-style-type: none"> - מיון המידע: שיוך ארועים לציר הזמן - הפקת מידע באמצעות מפות המתארות תקופות היסטוריות שונות בירושלים והשוואת מבנה העיר בתקופות שונות (מיקום, גודל, רובעים, שכונות, מבנים מרכזיים וכדומה) - מדרש תמונה - שיוך אתרים מונומנטאליים בירושלים לתקופות על 	<ul style="list-style-type: none"> הגיחון, בריכת השילוח מקדש שלמה נבוכאדנצר גלות בבל בית שני המרד הגדול איליה קפיטולינה ראשית הנצרות כנסיית הקבר צלבנים 	<ul style="list-style-type: none"> - מומלץ לציין באופן גרפי וברור את ציר הזמן המלא של תולדות ירושלים - ועל גביו להתמקד בארועים מרכזיים למשל – סרגל זמן ירושלים ברשת באתר הרובע היהודי: http://www.rova-yehudi.org.il/sargel.asp - מומלץ להמחיש כל תקופה מרכזית על ידי סמל – המסמל את התקופה ויחרט בזכרון. למשל – בית ראשון נקבת השילוח, בית שני הכותל, תקופה ביזנטית כנסיית הקבר, התקופה המוסלמית חומות ירושלים הניכרות כיום וכן הלאה.

<p>- אתר עם אלפי תמונות ירושלים http://www.jerusalemshots.com</p> <p>-</p>	<p>סולימאן המפואר המנדט הבריטי מלחמת העצמאות דרך בורמה שיירות לירושלים מלחמת ששת הימים</p>	<p>ציר זמן</p>	<ul style="list-style-type: none"> • מנדט בריטי • מלחמת העצמאות והמצור על ירושלים • מקום המדינה – ירושלים המחולקת • מלחמת ששת הימים ואיחוד ירושלים • ירושלים המאוחדת 	
<p>- מדרשי חז"ל ואגדה למרכזיותה של ירושלים לדתות למשל: "ונקוו אֵלֶיהָ כָּל הַגּוֹיִם לְשֵׁם ה' לִירוּשָׁלַם" (ירמיהו ג 17). מרכזיותה של ירושלים מבחינה רוחנית הגדירה גם את מיקומה הפיזי במרכז העולם: "זאת ירושלים בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות" (יחזקאל ה 5). מדרשי חז"ל מציגים את חשיבותה ומרכזיותה של ירושלים כהמשך לתיאור מקומה ועתידיה של במקרא: במדרשי אגדה "עתידיה ירושלים להיעשות מטרופולין לכל הארצות" - ועתידיה להתקבץ אליה "כל הגוים וכל הממלכות" (מתוך לקסיקון לתרבות ישראל http://lexicon.cet.ac.il/wf/wfTerm.aspx?id=11 (25))</p> <p>- מומלץ להראות את מרכזיותה של ירושלים במפות עתיקות (למשל מפות ימי הביניים)</p>	<p>אבן השתייה כיפת הסלע כנסיית הבשורה ויה דולורוזה</p>	<p>- הבנה של סיבות ערכיות לקדושתה של ירושלים, הבנה כי לקבוצות אוכלוסייה שונות יכולות להיות נקודות מבט שונות בהקשר לנושא</p> <p>- ייצוג המידע בדרכים מגוונות ומקורות מידע מגוונים (למשל מדרשי חז"ל, מפות עתיקות של ירושלים)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ירושלים כעיר קדושה ליהודים • ירושלים כעיר קדושה לנוצרים • ירושלים כעיר קדושה למוסלמים • תיירות דתית לירושלים 	<p>5.3 קדושתה של ירושלים לשלוש הדתות (1 ש)</p>
<p>- מומלץ לאפיין את קבוצות האוכלוסייה העיקריות דרך מפת השכונות בעיר</p> <p>- מומלץ לקיים "טיול וירטואלי" בשכונות העיר באמצעי טכנולוגי גרפי דרך רשת האינטרנט כגון Street View</p> <p>- באתר ה GIS של עיריית ירושלים ניתן להעלות שכבות רבות ולקבל מפות שונות של ירושלים. למשל ניתן לראות את מיקום מבני הממסד והשלטון, שכונות, אתרי ביקור ועוד - gisweb.jerusalem.muni.il</p> <p>- מומלץ לקיים טיולים וירטואליים באתרים דרך רשת האינטרנט. למשל סיור וירטואלי במוזיאון ישראל דרך פרויקט האומנות של גוגל</p>	<p>חוק יסוד ירושלים</p>	<p>- זיהוי רכיבים וקשרים: השפעות הדדיות של קבוצות אוכלוסייה שונות על המרקם העירוני</p> <p>- השוואה – מה בין עיר לעיר בירה</p>	<ul style="list-style-type: none"> • פסיפס אנושי הכרות עם קבוצות האוכלוסייה העיקריות • ביטויי דתות שונות במרחב העירוני • חיים בחברה של ניגודים – מאפייני הממשק בין קבוצות בעלות אורח חיים שונה ו/או אידיאולוגיה שונה • כינון ירושלים כבירת ישראל – חוק יסוד ירושלים • בית למוסדות המדינה – הכנסת, קריית הממשלה, בית המשפט העליון, משכן הנשיא, מוסדות תרבות לאומיים כגון מוזיאון ישראל • גופים וגורמים בינלאומיים הממוקמים בירושלים 	<p>5.4 קבוצות אוכלוסייה עיקריות בירושלים (2 ש)</p> <p>5.5 תפקידיה של ירושלים כבירת ישראל (2 ש)</p>

<p>http://www.googleartproject.com - ניתן לשלב בהתליך הלימודי מיזמים של העצמה ולקיחת אחריות אישית.</p>				
<p>- סוגיית "כיצד בונים עיר עתיקה" מציפה את המורכבות של פיתוח עיר מודרנית על גבי אוצרות של ממצאים ארכיאולוגיים מתקופות השונות. מומלץ להשתמש בסיפור שיקום הרובע היהודי בירושלים כדוגמא. הנושא מתועד ב"ציר הזמן" בתקופה המודרנית באתר החברה לשיקום הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים - http://www.rova-yehudi.org.il - מקור לחזון לשיקום ירושלים: עופר, ג. (2009) (עורך): חזון לירושלים - תכנית לשיקום ירושלים, בירת ישראל. מכון ירושלים לחקר ישראל</p>		<p>- פיתוח חשיבה יצירתית ורב מימדית דרך קונפליקט פיתוח עיר מודרנית על גבי ובתוך שכבות של עיר עתיקה - פיתוח חשיבה מקיימת ואחריות סביבתית – שימור הסביבה בתוך העיר</p>	<p>*מאפיינים גיאוגרפיים: התחדשות עירונית, תעסוקת תושבים, שכונות, תהליכי תכנון ופיתוח</p> <ul style="list-style-type: none"> • "כיצד בונים עיר עתיקה?" קונפליקט פיתוח מול שימור ממצאים ארכיאולוגיים • מדיניות למשיכת אוכלוסיה יצרנית, צעירה ומשכילה לירושלים (תמריצים, מוסדות השכלה, דיור, תרבות) • "טבע עירוני" בירושלים – היבטי איכות סביבה, חייצים ירוקים ופארקים עירוניים 	<p>5.6 ירושלים היום ולאן? (ש2)</p>